

Ο ΑΛ. ΜΩΥΣΗΣ ΜΙΛΑ ΣΤΟΝ Η.Α. ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΣΤΕΡΕΟΣΚΟΠΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΝΙΣΗΜ ΛΕΒΗ

Αφορμή για επανασύνδεση με την πόλη

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ του Αλέξανδρου Μωυσή «Το πανόραμα του Νισήμ Λεβή, 1898-1944: οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες και τα ταξίδια ενός Γιαννιώτη γιατρού» υπήρξε τον περασμένο χρόνο μια σημαντική αφορμή ώστε να γίνει γνωστή, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, η ύπαρξη της Εβραϊκής Ρωμανιώτικης Κοινότητας των Ιωαννίνων και, μάλιστα, μια πλευρά αυτής, άρρηκτα συνδεδεμένης με τη ζωή της πόλης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΧΑΛΑΤΣΗ

Οι φωτογραφίες απεικονίζουν τα μέλη της εβραϊκής κοινότητας χαμογελαστά, σε κοινωνικές και καθημερινές εκδηλώσεις, μια εικόνα που έρχεται σε αντιδιαστολή με αυτή που, οι περισσότεροι, γνωρίζουμε. Την εικόνα της συγκέντρωσης στην παραλίμνια περιοχή και την επιβίβαση στα φορτηγά για να πάρουν τον δρόμο για τα «στρατόπεδα του θανάτου».

Αυτός ήταν και ο στόχος του, όπως αναφέρει ο Αλέξανδρος Μωυσής, στη συνέντευξη που παραχώρησε στον Η.Α. Ο Αλ. Μωυσής μιλά για το βιβλίο, που στάθηκε, παράλληλα, η αφορμή για επανασύνδεση του συγγραφέα με τη γενέτειρα της γιαγιάς του Γιέτης Λεβή, μια σχέση που ενισχύεται συνεχώς και αποτυπώνεται στη νέα του δραστηριότητα, αυτή της χρονολόγησης φωτογραφιών των αρχών του 20ου αι., όπως αυτές που παρουσιάζει σήμερα ο Η.Α.

Πρόκειται για μια διαδικασία που ξεκίνησε με τη μελέτη των φωτογραφιών του Νισήμ Λεβή και αξιοποιεί όλα τα στοιχεία τα οποία μπορεί κανείς να αξιοποιήσει από μια φωτογραφία, τα πρόσωπα, τα κτίρια, τις ενδυμασίες, ακόμη και τις σκιές ή τα δέντρα. Σαν ένα «παζλ», που τον προκαλεί να βάλει όλα τα κομμάτια στη θέση τους.

Πότε και για ποιο λόγο ξεκινήσατε αυτή την έρευνα για τη χρονολόγηση των εικόνων που εμφανίζουν το Ρολόι των Ιωαννίνων;

Φέτος το καλοκαίρι. «Πήρα φόρα» αναλύοντας τις φωτογραφίες που εκδόθηκαν στο βιβλίο «Το Πανόραμα του Νισήμ Λεβή» στις εκδόσεις Καπόν πέρσι. Μετά παρατήρησα πως αρκετές από τις φωτογραφίες στο διαδίκτυο από μέρη τα οποία είχα αναλύσει προσεκτικά για την προετοιμασία του βιβλίου, εμφανίζονταν «σκόρπιες» στο διαδίκτυο, με διαφορετικές εκδοχές σχετικά με τη χρονολόγησή τους. Είπα λοιπόν να εφαρμόσω την τεχνική την οποία είχα ήδη αναπτύξει για το βιβλίο και σε φωτογραφίες άλλων και όχι μόνο σε εκείνες του Νισήμ Λεβή.

Το ιδιαίτερο αυτού του «Πανοράματος των σκιάων του Ρολογιού», όπως και του εντυπω-

«Οι δημοσιεύμενες φωτογραφίες αποτελούν τεκμήρια που απεικονίζουν τα Ιωάννινα, τη ζωή στην πόλη, τα πρόσωπα της κοινωνίας της, θέματα, για τα οποία δεν έχουμε πληροφορίες από άλλες πηγές. Δισσώζονται, ακόμη, εικόνες τόπων και οικοδομημάτων που έχουν πλήρως αλλοιωθεί ή καταστραφεί».

Απόσπασμα της έκθεσης του Γενικού Γραμματέα της Ακαδημίας Αθηνών κ. Βασιλείου Χ. Πετράκου, που αναγνώστηκε κατά την πανηγυρική συνεδρία της 21ης Δεκεμβρίου 2017, κατά την οποία ο συγγραφέας Αλέξανδρος Μωυσής έλαβε βραβείο στην Τάξη των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών για το βιβλίο «Το πανόραμα του Νισήμ Λεβή, 1898-1944: οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες και τα ταξίδια ενός Γιαννιώτη γιατρού» από τις εκδόσεις Καπόν.

«Οι φωτογραφίες του Νισήμ Λεβή», το λεύκωμα που εκδώσατε, είναι ότι αποτελεί μια μελέτη ιστορικών, ανθρωπολογικών και κοινωνικών στοιχείων, προκειμένου να χρονολογήσετε τις φωτογραφίες και να ταυτοποιήσετε πρόσωπα και κτίρια. Σε αυτή την περίπτωση, βέβαια, χρησιμοποιείτε παράλληλα την τεχνολογία και την παρατήρηση των σκιάων. Είναι και μια πρόκληση για εσάς ως ερευνητή, πέρα από την ιστορική αξία των ίδιων των φωτογραφιών;

Σαφώς. Είναι σαν να επιλύω ένα τεχνικό παζλ. Υπομονετικά κοιτάω και ξανακοιτάω μια φωτογραφία, ή μια σειρά φωτογραφιών από το ίδιο μέρος για να βρω κάποια στοιχεία τα οποία θα με βοηθήσουν να τις χρονολογήσω. Αυτό ισχύει σε κάθε εποχή. Πάρτε μια σημερινή σας φωτογραφία και, αν την κοιτάξετε προσεκτικά, θα βρείτε στοιχεία που, ας πούμε σε έναν αιώνα, θα βοηθήσουν κάποιον απόγονό σας να τη χρονολογήσει. Το στοιχείο αυτό στις μέρες μας, εκτός από την παρουσία κτιρίων ή ανθρώπων, μπορεί να σχετίζεται και με τις παρούσες καταναλωτικές μας συνήθειες, όπως η χρονολογία έκδοσης ενός κινητού τηλεφώνου, ή το μοντέλο και ο αριθμός κυκλοφορίας ενός αυτοκινήτου το οποίο διακρίνεται στην εικόνα.

Το λεύκωμα με τις στερεοσκοπικές φωτογραφίες του Νισήμ Λεβή έτυχε μεγάλης αποδοχής και υπήρξε ίσως ένας από τους σημαντικότερους λόγους των τελευταίων ετών ώστε να μάθουν πολλοί -στην Ελλάδα και το εξωτερικό- για την εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων και

φυσικά για τον διακεκριμένο γιατρό και πρόγονό σας, που ήταν ένα επιφανές μέλος αυτής. Πώς αισθάνεστε γι' αυτό;

Αυτό μου έδωσε ιδιαίτερη ικανοποίηση. Ξέρετε, για να χρησιμοποιήσω έναν όρο από το μάρκετινγκ, η ιστορία των Ρωμανιωτών Εβραίων βρέθηκε να είναι αυτό που λέμε στα Αγγλικά «stuck in the middle». Από τη μια μεριά, η ιστορία του ελλαδικού χώρου στον νου των περισσότερων ανθρώπων, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, συνδέεται κυρίως με τους Ελληνόφωνους Ορθόδοξους Χριστιανούς. Από την άλλη, η ιστορία του Εβραϊσμού στην Ελλάδα επικεντρώνεται συχνά στους ισπανόφωνους Εβραίους, τους Σεφαρδίτες. Αυτό είναι φυσιολογικό και στις δύο περιπτώσεις αφού τα πληθυσμιακά αυτά στοιχεία αποτελούσαν την συντριπτική πλειοψηφία. Έτσι λοιπόν, στην ιστορία των ελλινόφωνων στοιχείων του ελλαδικού χώρου, υπάρχει ο κίνδυνος να «ξεχαστούν» οι μη Χριστιανοί. Και αντίστοιχα, στην ιστορία των Εβραίων της Ελλάδας, υπάρχει ο κίνδυνος να ξεχαστεί το επί αιώνες ελλινόφωνο ρωμανιώτικο στοιχείο.

Πιστεύετε ότι καταφέρατε τελικά να συσχετιστεί «η μνήμη αυτών των ανθρώπων και με την όμορφη ζωή τους και όχι μόνο με τον απάνθρωπο θάνατό τους», όπως έχετε αναφέρει;

Ναι, ωστόσο περιέχει και ένα τρομακτικό μήνυμα για τον αναγνώστη αυτή η διαπίστωση. Στον νου πολλών ανθρώπων, τα θύματα του Ολοκαυτώματος σχετίζονται με εικόνες ανθρώπων σε τραγική φυσική κατάσταση, με

τις ριγωτές στολές του στρατοπέδου, τα ξυρισμένα κεφάλια, την κακουχία, τις στοίβες από πτώματα σε ομαδικούς τάφους, τα κρεματόρια. Οι εικόνες αυτές είναι εντελώς αντίθετες από την καθημερινή μας ζωή, οπότε ενισχύουν την αντίληψη ότι εκείνοι που θανατώθηκαν ήταν κάποιιοι «άλλοι», διαφορετικοί από εμάς. Όταν όμως βλέπει κανείς τη μια μέρα ανθρώπους χαμογελαστούς και χαρούμενους σε βαρκάδες στην Παμβώτιδα, ή σε γνώριμα μας μέρη στα Γιάννενα, και την άλλη μέρα στοιβαγμένους στον Μώλο σε φορτηγά με κατεύθυνση το Άουσιβιτς, συνειδητοποιεί πόσο μικρή μπορεί να είναι η απόσταση από την πλήρη ασφάλεια και ευτυχία, στην ολική καταστροφή. Έτσι, για τους απογόνους των θυμάτων του Ολοκαυτώματος, η φράση «ποτέ ξανά» δεν αποτελεί μόνο ένδειξη αποφασιστικότητας για το μέλλον, αλλά και ενός εγγενούς φόβου ότι μια τέτοια καταστροφή, όσο ασύλληπτη κι αν είναι στον νου, θα μπορούσε να επαναληφθεί αν δεν επαγρυπνήσουμε και αν δεν αντιδράσουμε όποτε βλέπουμε κάποιες ομάδες συνανθρώπων μας να αντιμετωπίζονται σαν υπάνθρωποι.

Ποια είναι η προσωπική σχέση σας με τα Γιάννενα σήμερα, πέρα από το αντικείμενο των ερευνών σας;

Ξέρετε, για μένα τα Γιάννενα ήταν πάντα πόλη παραμυθένια, αφού τα πρωτογνώρισα σαν πιτσιρικάς μέσα από τα παραμύθια και την αφήγηση (με τη γιαννιώτικη προφορά της) της γιαγιάς μου Γιέτης Λεβή-Μωυσή. Τα αγαπούσε πολύ τα Γιάννενα η γιαγιά. Συνειδητοποιώ όμως τώρα ότι είχε και κάτι το ασυνήθιστο η σχέση μου αυτή με τη γενέτειρά της. Άλλα παιδιά στην ηλικία μου, στις γιορτές και τις διακοπές τους, ακολουθούσαν τους παππούδες τους στις γενέτειρές τους πόλεις και χωριά. Αυτό δε συνέβη σε εμένα. Όσο κι αν τα νοσταλγούσε τα Γιάννενα η γιαγιά, η πληγή της εξόντωσης όλων σχεδόν των συγγενών και πολλών φίλων της ήταν τέτοια ώστε να την κρατήσει μακριά από την πόλη, με ελάχιστες εξαιρέσεις, σε όλη την υπόλοιπη ζωή της. Μόνο μια-δυο φορές επισκεψήκα τα Γιάννενα σαν παιδί, αν και άκουγα συνέχεια αναφορές για την πόλη. Έτσι, αυτή η επανασύνδεση της οικογένειάς μας με την πόλη και τις ρίζες μας αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία και μου δίνει ιδιαίτερη ικανοποίηση τώρα. Καιρός ήτανε!

Ο ίδιος, στο κείμενο της έρευνάς σας, «δυσμενέστε» ότι θα ακολουθήσουν και άλλα σχετικά άρθρα για τα Γιάννενα εκείνης της εποχής. Μπορείτε να μας δώσετε μια γύση αυτών που δουλεύετε και που θα ακολουθήσουν;

Στο άρθρο εδώ ασχολήθηκα με το ρολόι και με όψεις του νότιου μέρους της πλατείας. Υπάρχουν πολλές φωτογραφίες με όψεις της βόρειας πλατείας, με το κτίριο της 8ης Μεραρχίας, το Οθωμανικό Διοικητήριο που στεκόταν απέναντι, και τους ογκώδεις στρατώνες στα Λιθαρίτια που στεκότονταν παραδίπλα, οι οποίες επίσης είναι σκόρπιες τώρα στο διαδίκτυο συχνά με λάθος χρονολόγηση. Ευκαιρία για περαιτέρω άρθρα...

Θωμάς Π. Τσουκαλάς MD, PhD

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΜΑΣΤΟΥ
Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εξειδικευθείς στη
Χειρουργική Ογκολογία Μαστού

Μετεκπαιδευθείς στη Μονάδα Μαστού
του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Γενεύης

www.xeourgiki-mastou.gr
thtskalas@gmail.com

Δέχεται με ραντεβού
Κιν. 6976 116205

ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 28ης Οκτωβρίου 25 (2ος όροφος) • Τηλ. 26510 26122

Φροντιστήρια

ΓΟΥΛΑ – ΔΗΜΟΛΕΝΗ

Γυμνάσιο - Λύκειο

Για όλες τις Ομάδες Προσανατολισμού

Με πείρα και συνέπεια

κοντά στο μαθητή

Ιωάννινα: Πυρσινέλλα 10, 1^{ος} όροφος
Τηλ.: 26510 64394 & 64367

Κατσικάς: Εθν.Αντ/σεως & Μπότσαρη 1
Τηλ.: 26510 91193

οσελότος

βιβλιοπωλείο
αυτοέκδοση

Χατζηκώστα 5•45 444•Ιωάννινα
τηλ: 2651306456 • www.ouselotos.gr
ouselotos.ioannina@gmail.com